

СЪЩНОСТ И ПРОБЛЕМИ В ПРАВОПРИЛАГАНЕТО ПРИ СЪВКУПНОСТТА ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

Д-р Иван Ранчев*

SPECIFIC NATURE AND PROBLEMS OF ADMINISTRATION OF JUSTICE IN CASES OF MULTIPLE CRIMES

Ivan Ranchev

Abstract: *The main subject of this article, called “Specific nature and problems of administration of justice in cases of multiple crimes”, are the norms of Art. 23-25 of the Criminal Code. The article deals with the two types of the aggregation of crimes – ideal and real as well as the sub-types of the latter; namely uniform and diverse real aggregation of crimes.*

Serious attention is given to some similar legal institutes such as “apparent” ideal and real aggregation of crimes as well as to their distinction from the continuous crime under Article 26 of the Criminal Code.

Special chapter is provided for the punishments in the area of aggregation of crimes as well as for finding solutions for some controversial decisions of the Supreme Court of Cassation.

At the end, some specific procedural aspects of the court practice in the area of aggregation of crimes are presented.

I hope the current research would be useful not only for the students taught in the legal faculties in the country but also for the practicing jurists – investigators, prosecutors, judges and lawyers.

Key words: *Criminal Code, cases of multiple crimes, law practice.*

В Глава втора, Раздел IV „Множество престъпления“ от НК са уредени възникващите наказателно-правни усложнения в съставомерността и наказуемостта, когато едно лице извърши не едно, а две или повече престъпления.

Законови хипотези за множество от престъпления:

При първата, деецът извършва две или повече престъпления, преди да е бил осъден за някое от тях, като в случаите на чл. 23-25 от НК говорим за „свкупности на престъпления“ (СП).

При втората, субектът осъществява престъпление, след като е бил осъден с влязла в законна сила присъда за друго инкриминирано деяние и въз основа на разпоредбите на чл. 27-30 от НК имаме „рецидив“¹.

Отделен тип усложнена престъпна дейност представлява продължаваното престъпление, което е легално уредено в чл.26 от НК².

Предмет на настоящото изследване ще бъдат конкретно свкупностите от престъпления

* съдия в Пловдивски апелативен съд

¹ Вж. §29, с. 195 – 230 от **Ненов, И.** Наказателно право на Република България. Обща част. Книга втора, под редакцията на А. Стойнов, изд. Софи-Р, 1992 г. **Стойнов, А.** Наказателно право. Обща част. С.: Сиела, 1999, с. 344–358; **Михайлов, Д.** Някои проблеми относно квалификацията на множество престъпления. СУ, 1977, с. 1–39. Интересни са **Пионтковский, А. А.** Курс Советского уголовного права. Учение о преступлений. ГИЮЛ, 1961, с. 616–652; **Бояджиев, П.** Свкупност от престъпления по наказателното право на НРБ. ДИ „Наука и изкуство“, 1964, с. 38–65.

² **Ранчев, И.** Продължаваното престъпление в Българското наказателно право. ИК „Феня“, 2007, с. 50–54.

по чл. 23-25 от НК, отграничението им спрямо някои сходни правни институти и наказуемостта.

I. Същност на съвкупността от престъпления и нейните видове.

Разпоредбата на чл. 23, ал.1 от НК предвижда две възможности, при извършването от едно лице на няколко престъпления преди да е имало влязла в сила присъда, за което и да е от тях:

– когато с едно деяние са изпълнени съставите на няколко престъпления е налице идеална съвкупност (ИС)³;

– когато с две или повече деяния са осъществени няколко отделни престъпления има реална съвкупност (РС)⁴.

Двете съвкупности са подчинени на един общ режим по отношение на следващото се наказание. При тях имаме налице две или повече престъпления, които са обединени под едно фактическо единство, поради обстоятелството, че техният автор е един и същ и липсва постановен окончателен съдебен акт. Важното е отделните прояви да осъществяват признаците на престъпление, извършителят да е един и същ и наказателноотговорен⁵. Различието между двата вида съвкупности се състои в броя на деянията, чрез които се осъществяват съставите на отделните престъпления.

Реалната съвкупност е два вида. Ако се касае до извършването на две или повече отделни престъпления от един и същ вид, имаме „еднород-

на реална съвкупност“ (ЕРС). Обратно, ако са осъществени две или повече престъпления от различен вид, тогава е налице „разнородна реална съвкупност“ (РРС).

II. Случаи, при които няма съвкупност от престъпления.

I. Мнима (привидна) идеална съвкупност.

При нея се извършва едно деяние, което осъществява само едно престъпление, макар и привидно да са налице съставите на две или повече различни престъпления. В тези случаи обикновено извършеното обикновено съответства на законовите състави на престъпления, при които единият изключва приложението на другия. Тогава не може да имаме множество от престъпления, а само едно престъпление, за което се налага само едно наказание.

A. При отношения на поглъщане на съставите.

Няма идеална съвкупност, когато е извършено едно престъпление, при което са засегнати едни и същи обществени отношения и привидно са реализирани два или повече престъпни състава. Затова убийството поглъща телесните повреди, по-тежките телесни повреди – по-леките, извършителството – подбудителството и помагачеството, завършеното престъпление – опита и приготвянето и т.н.⁶

³ ТР. № 71/23.12.1974 г. по н.д. № 64/1974 г. на ОСНК на ВС.

⁴ ТР. № 72/5.11.1984 г. по н.д. №63/1984 г. на ОСНК на ВС, според което при осъществяването на умишлено убийство, след като е било извършено друго убийство, за което не е постановена присъда, налице е реална съвкупност, тъй като първото ще се квалифицира по чл. 115 или чл. 116 от НК, а второто винаги по чл. 116, т. 12, пр. 2 НК. Р. № 211/1989 г. на I н.о., Р. № 696/1982 г. на ВК на ВС.

⁵ Виж отново теоретичните аспекти на съвкупностите в **Ненов, И.** Цит. съч., с. 208–218. **Михайлов, Д.** Съвкупност от престъпления, извършени с едно деяние /„Идеална съвкупност“/, сп. ПМ, 1962, №4, с.66 – 82.

⁶ Р. №311/28.06.1972 г., I н.о., Р. №866/27.08.1969 г., III н.о. на ВС, Р. №335/3.07.2009 г. по н.д. №320/2009 г., I н.о., Р. №117/11.03.2009 г. по н.д. №72/2009 г., I н.о. на ВКС, когато на един и същ пострадал с едно деяние са били причинени две или повече различни по вид телесни повреди, налице е едно престъпление, което се квалифицира по по-тежкия резултат, т.е. не се носи наказателна отговорност по отделно за тежка и средна телесна повреда, а само за тежката. Самият брой на телесните увреждания, независимо от това дали са еднакви или различни по вид играе само роля относно вида и размера на полагащото се наказание. Р. №475/21.08.1970 г. по н.д. №443/70 г., I н.о. на ВС, Р. №449/26.10.2012 г. по н.д. №1346/2012 г. на II н.о. на ВКС коментират случаи на привидна идеална съвкупност, при която престъплението по чл. 151, ал. 1 от НК за съвкупление с малолетно лице се поглъща от това по чл. 191, ал. 3/ал. 2 стар/ от НК за склоняване на лице, ненавършило 14 г., за заживяване на съпружески начала. Противоречия в практиката има, когато е извършена кражба, съпроводена с унищожаване или повреждане на чужда движима вещ. Основният критерий за разграничението на двете престъпления е в субективната страна – наличието на намерение за противозаконно присвояване или отнемане с цел увреждане. Р. №413/27.09.1995г. на I н.о. на ВС приема, че не може да има реална съвкупност между кражба и унищожаване на чуждо имущество. Съвкупността е привидна, тъй като при кражбата деецът отнема веща с цел да я присвои и може да се разпорежи фактически или юридически с нея като със своя, а унищожаването, консумираните или преработването ѝ е форма на такова разпореждане. Унищожаване или повреждане на чужда вещ може да се извърши в съвкупност с кражба само, ако е отнета такава част от вещта, без която тя става постоянно или временно негодна по предназначението си. Р. №178/17.06.1972 г. на II н.о. на ВС застъпва обратната теза, според която, когато деецът вземе от вещта известна част без съгласието на нейния владеец с намерение противозаконно да я присвои, извършва само едно престъпление – кражба, и няма съвкупност от престъпления с повредата на вещта.

Но ако се засягат различни обществени отношения, тогава имаме СП⁷.

Б. При алтернативност на съставите.

Възможно е да се извърши дейност, при която едновременно са налице два квалифициращи признака, от които единият намалява отговорността на дееца, а другия я утежнява. В този случай деянието се квалифицира само по единия от тях, който утежнява отговорността му⁸.

Примерно една от основните разлики между кражбата по чл.194 от НК и обсебването по чл. 206 от НК е това дали деецът има фактическата власт върху вещта в момента на извършването им⁹.

В. Специален към общ състав.

Два законови състава са в отношение на специалност, когато са еднородни и единият от тях – специалният, съдържа в себе си всички признаци на общия, заедно с още един или повече признаци. Ако няма еднородност между съставите, ще имаме съвкупност от престъпления. Подобно е отношението на всеки от квалифицираните или привилегированите състави към общия: убийство по чл. 116 спрямо чл.115 от НК; кражба по чл. 195, чл. 196 или чл. 197 спрямо чл. 194 от НК или специалните длъжностни престъпления по чл. 202, ал. 1, т. 1 спрямо общото престъпление по служба по чл. 282 от НК и т.н.

Възможно е освен признаците на основния състав, да се осъществяват два или повече признаци, които законът поотделно третира като основание за установяване на съответни квалифицирани състави – всички с еднаква наказуемост. Престъплението остава едно, но при едновременната даденост на няколко квалифициращи признака – убийството съдържа едновременно квалифициращи белези на чл.116, ал.1, т.1-12 от НК.

Г. Първоначален към допълнителен (основен към субсидиарен състав).

При субсидиарните състави, обикновено се квалифицира като престъпление една последваща

или вторична дейност спрямо основната такава и няма съвкупност от престъпления¹⁰.

Д. Когато съвкупността е въздигната като квалифициращ белег или самостоятелно посегателство.

Примерно при противозаконно отнемане на МПС с последвала повреда няма съвкупност между състава на чл. 346, ал. 2, т. 2 от НК и на чл. 343, ал. 1, б. “а” от НК, тъй като повредата е възведена като квалифициращ признак за първото и по-тежко наказуемо престъпление¹¹.

2. Мнима (привидна) реална съвкупност.

При нея имаме две или повече деяния, които обаче осъществяват само едно престъпление или липсва множество. За тези случаи също важи казаното за привидната идеална съвкупност, но в изследването ще обърнем внимание на някои по-особени хипотези.

А. Когато деянията са насочени към един и същ обект.

Примерно, когато деецът осъществява няколко отделни акта с цел настъпването на един и същ престъпен резултат¹².

Възможно е след извършването на главното престъпление да има други прояви, но последните да не съставляват друго престъпление¹³.

Подобни са случаите на подбуждане или подбуждателство към едно и също лъжесвидетелство, приготвяне или опит към едно и също престъпление, злепоставяне и телесна повреда вследствие на реализиране на предизвиканата с първото опасност и т.н.

Б. Съставните престъпления.

При тях има две прояви, всяка от които сама по себе си осъществява отделен състав на престъпление и в крайна сметка общото им наличие обуславя съставомерност на едно друго обществено опасно деяние. Типичният пример е за грабежа по чл.198 от НК, който се състои от принуда по чл.143 от НК и кражба по чл.194 от НК. Идентично е и изнасилването по чл.152 от НК.

⁷ Р. № 861/69 г., III, Р. № 370/89 г. на ВК, Р. № 1654/68 г., III н.о. на ВС, касаят транспортни произшествия, при които са причинени телесни повреди или смърт на различни лица. Деянието се квалифицира по по-тежко-наказуемия състав на чл. 343, ал. 3, пр. 4, б. “а”, „б“ и ал. 4 от НК и нямаме съвкупност.

⁸ Р. № 288/86 г. и Р. № 1004/82г., III н.о. на ВС, описват случаи при които деецът след ПТП оказва помощ на пострадалия и избягва от произшествието или след като превози пострадалите не се завръща обратно.

⁹ Р. № 570/83 г., I н.о. на ВС.

¹⁰ Р. № 547/17.12.2008 г. по к.д. № 553/2008 г. на I н.о. на ВКС визира случай, при който приема, че производителят на преправени или неистински парични знаци не носи отговорност за тяхното прокарване в обръщение, придобиване, служене и др., т.е. чл. 244 е субсидиарен спрямо чл. 243 от НК. Р. № 460/9.05.2011г. по н.д. № 448/2010 г. на I н.о. коментира привидна идеална съвкупност от престъпления по чл. 251 и чл. 253 от НК.

¹¹ Р. № 408/1985г. на ВК на ВС.

¹² Убийство с даване на отрова през интервали от време или след продължителни мъчения на жертвата.

¹³ Извършване на кражба с последващо укриване на огнетото или ако е прераснала при експес в грабеж.

В. Двухактните престъпления.

Тук отделните прояви не са престъпление или само едната от тях е престъпление, но заедно осъществяват самостоятелно престъпление.

Г. Продължените престъпления.

При тях трайно е непрекъснато във времето, през определен период се извършва състава на престъпление, което приключва независимо от волята на дееца поради настъпването на някакви непредвидени обстоятелства – отклонение от военна служба по чл. 381 от НК, държането на огнестрелни оръжия и боеприпаси по чл. 339 от НК и др.¹⁴

Д. Престъпленията на системно извършване.

При тях имаме три или повече еднотипни деяния, които в съвкупност формират съставомерните белези на престъпление – контрабандата по чл. 242, ал.1, б. “а” от НК и др.

Е. Противоправно упражняване на професия или занаят.

Типично в тази насока е престъплението по чл.252, ал.1 от НК – за извършване без съответното разрешение на банкови, застрахователни или други финансови сделки или услуги¹⁵.

Ж. Продължавано престъпление.

За първи път легално е уредено в чл.26 от НК, но съществува като правен институт в съдебната практика още от началото на ХХ век.

През периода от 08.08.1997г. до 01.10.2002г. се отмени правната му уредба и възникна въпросът за определянето на наказанията спрямо отделните престъпни деяния, за които формално са налице признаците на продължаваното престъпление (ПП)¹⁶.

Съдебната практика прие, че в този период ПП не действа в позитивното наказателно право

и се прилагат нормите на чл. 23-25 от НК. Само при заварените преди отмяната случаи се прави преценка, дали старата уредба не е по-благоприятна за дееца¹⁷.

При извършването на престъпления при условията на опасен рецидив се забрани приложението на чл. 23-25 от НК, като следваше да търпят наказанията поотделно за разлика от другите случаи, за които останаха правилата за съвкупността. Практически, при липсата на законов предел спрямо сборния размер на постановените наказания лишаване от свобода, рецидивистите следваше да ги търпят докато това е житейски възможно.

След възстановяването на стария текст на чл. 26 от НК през 2002г. в §90 от ПЗРЗИДНК се посочи реда за изтърпяване на наложените наказания на рецидивистите за извършени ПП в периода на отмяната им, но това в значителна степен затрудни правоприлагането¹⁸. ВКС опита да въведе ред в съдебната практика, като допусна едно смесване с правилата за съвкупността¹⁹.

При основната обективна особеност за наличието на две или повече деяния, които осъществяват по отделно състави на едно и също престъпление, ПП се доближава до ЕРС. Но за разлика от последната, се изисква допълнително от обективна страна, всички прояви са извършени при една и съща обстановка²⁰. Другото различие е, че при ЕРС между отделните деяния не съществува обективна и субективна връзка, изискуема в чл.26 от НК²¹.

Когато в периода на извършване на едно ПП, деецът е осъден с влязла в законна сила присъда за друго престъпление, за тях са неприложими правилата на съвкупността, нито могат да

¹⁴ Вж. Михайлов, Д. Продължено престъпление. – Правна мисъл, 1963, №6.

¹⁵ Вж. Михайлов, Д. Престъпление, извършено по занаят – Правна мисъл, 1967, № 2.

¹⁶ С ДВ, бр.62/5.08.1997 г., в сила от 08.08.1997 г. в чл. 26 от НК отпадна уредбата на ПП, като се предвиди нова норма, според която „разпоредбите на чл.23-25 не се прилагат за престъпления, представляващи опасен рецидив. Наказанията за тези престъпления се изпълняват поотделно“. Възстанови се като институт с ДВ. бр. 92/27.09.2002 г., в сила от 1.10.2002 г.

¹⁷ Виж ТР. №2/1999 г. на ОСНК на ВКС, което не реши проблема с извършените в този период при условията на съвкупност престъпления при опасен рецидив. Р. №52/21.06.2002 г., н.д. №667/2011 г., I н. о. на ВКС.

¹⁸ §90 от ПЗРЗИДНК, обн. ДВ, бр. 92/2002 г., изм. ДВ., бр. 103/2004 г., изм. ДВ, бр. 86/2005 г., рецидивистите, осъдени с влезли в сила присъди при условията на действащия до влизането на този закон в сила чл. 26 /в сила от 08.08.1997 г./, изтърпяват наказание за всяко осъждане, но не повече от предвидения в закона максимален размер за най-тежкото от престъпленията, за които са осъдени. Наказанието се определя по реда на чл. 306 от НПК. Р. № 98/09.02.2007 г. по н. д. № 774/2006 г. на I н. о. на ВКС.

¹⁹ Вж. Ранчев, И. Определяне на наказанието. Анализ на съдебната практика: ТР №1/10.05.2006 г. по т. н. д. № 1/2006 г. на ОСНК на ВКС. – Общество и право, № 2, 2007, с. 52–59.

²⁰ Деецът трябва да има едно и също трайно отношение към предмета на престъплението, повод, начин на извършване и др.

²¹ ТР. № 3/1971 г., п. VI, т. 4 и Р. №542/1987 г., II н.о. на ВС.

се обединят по чл. 26 от НК и наказанията се търпят поотделно²².

Други законови ограничения, при които няма ПП, а съвкупност от престъпления:

– Според чл.26, ал.6, пр.1 от НК, ПП е изключено при престъпления против личността на различни граждани, т.е. санкциониратето им става по реда за съвкупностите, но по аргумент от противното, ако засегнатото лице е едно и също, няма пречка за приложението му.

Когато имаме престъпления против личността на различни граждани по Глава II от НК, при извършването им спрямо различни лица няма ПП. При тях отделните прояви се квалифицират и санкционират отделно по правилата за съвкупността²³.

При някои от съставните престъпления, като грабеж или изнудване на различни граждани, съдебната практика за разлика от някои представители на доктрината приема, че няма пречка за осъществяването на ПП, тъй като мястото му се намира в Главата за престъпленията против собствеността²⁴.

– В чл.26, ал.6, пр.2 и пр.3 от НК се предвиди ограничение по отношение на „престъпленията, извършени след внасянето на обвинителния акт за тях в съда, както и за престъпления, извършени преди внасянето на обвинителния акт, но невключени в него“.

Очевидно при първото предложение, обективно е невъзможно да се внесе обвинителен акт в съда за престъпления, които все още не са били осъществени. Явно се имат предвид последващите деяния, които са били извършени след предходни еднородни прояви, за които има внесен обвинителен акт в съда. Така дори и да са налице за всички прояви белезите на ПП, за тези с внесен обвинителен акт в съда, не е наложително връщането

на делото обратно на прокурора за включването на новите деяния към тази верига от деяния.

От една страна се постигна ефективност, но, от друга, държавното обвинение би могло да преценява кои деяния да включва или изключва от продължаваната престъпна дейност и да влоши правното положение на обвиняемото лице. По този начин обвиняемите лица се поставят в неравностойно положение в зависимост от волята на конкретния наблюдаващ прокурор, като за него няма пречка да реши да раздели една продължавана дейност на отделни прояви, за които да се внесат отделни обвинителни актове. Впоследствие да се санкционират по правилата на съвкупността и дори да се увеличи общото наказание.

С второто предложение се пресече възможността, при констатиране впоследствие на други предходни прояви, попадащи под пределите на ПП ведно с тези за които има внесен обвинителен акт в съда, делото да се връща на прокурора за обединяване на цялостната престъпна дейност по чл. 26 от НК, поради нарушаване на правилото за „нон бис ин идем“. По този начин също се постига процесуална икономия, но отново деецът ще се санкционира по правилата за съвкупността, което невинаги се явява благоприятно за него.

При горепосочените алтернативи, съдът няма право да се намесва в преценката на прокуратурата по отношение на начина на формулиране на повдигнатото обвинение, дори и спрямо отделните деяния да са налице белезите за обединяването им като ПП²⁵.

– Ограничението по чл.78а, ал.7, пр.3 от НК, забранява освобождаване от наказателна отговорност, когато едно лице извърши множество престъпления²⁶.

Отново по силата на закона, този институт се явява неприложим спрямо съвкупностите от престъпления и рецидивните престъпни прояви.

²² ППВС № 4/28.06.1965г. по н. д. №2/65г., т. 8. Р. №479/31.10.2011г. по н.д. №2270/2011г. на І н.о. на ВКС. Според Р. №712/1969г., ІІ н.о., Р. №37/1982 г. на ВК, Р. №39 /1982г. на ВК и Р. №365/1984г. на ІІІ н.о. на ВС, когато извършването на продължавано и продължено престъпление е започнало, преди да е било завършило другото престъпление, но е приключило, след като присъдата за другото престъпление е влязла в сила, нямаме основание за групиране на наложените наказания. ТР. №3/1971г., п.І, т.2 приема, че ПП, за разлика от ЕРС може да се състои от две или повече прояви по чл.9, ал.2 от НК, стига между тях да е налице обективна и субективна връзка, като по чл.252 НК, чл.242, ал.1, б.а от НК и др.

²³ Вж. отново ТР. № 3/1971 г., п. VI, т. 1 и т. 2 на ОСНК.

²⁴ Вж. отново **Ненов, И.** Цит. съч., с. 208, т. 525.

²⁵ Екзотични са възможностите по чл. 41, ал.1, пр.1 и ал.3 от НПК, ако съдът реши че има налице изкуствено създадена РС, да преквалифицира отделните деяния като ПП и наложи едно наказание, ако това е по-благоприятно за извършителя.

²⁶ ДВ, бр. 75/2006 г.

Но няма пречка при ПП, деецът да се освободи от наказателна отговорност с налагане на административно наказание при условията на чл. 78а от НК²⁷.

Остана обаче възможността, прокурорът по силата на чл. 26, ал. 6, пр. 2 или 3 от НК да формира съвкупност от престъпления по отношение на деяния, които биха могли да бъдат обединени като ПП, като се пресича приложението на чл. 78а от НК, по силата на ограничението по ал. 7. По този начин вместо лицето да бъде освободено от наказателна отговорност с налагане на административно наказание, при формирани две или повече отделни наказателни производства, то ще се санкционира по общия ред на чл. 23-25 от НК²⁸.

3. Допълнителни случаи, при които не се прилагат правилата за съвкупността.

– при амнистия на наложените наказания, защото това е безпредметно²⁹;

– при престъпления, които по принцип са в съотношение на съвкупност, но за някое от тях деецът за наложеното наказание е бил помилван³⁰;

– по принцип при реабилитиране на дееца за някое от престъпленията част от съвкупността, за него са неприложими чл. 23-25 от НК³¹, макар че съдебната практика напоследък е противоречива³².

Последното, обаче не изключва възможността за реабилитация на наложеното общо и най-тежко наказание³³.

III. Определянето на наказание при съвкупност от престъпления.

Основни положения:

– условието да има извършени от едно лице няколко престъпления, преди за което и да е от тях да има влязла в сила присъда;

– всички престъпления трябва да се изяснят в присъдата самостоятелно, като за всяко се налага съответното отделно наказание.

– на дееца не се налага за изтърпяване общия сбор от определените за отделните престъпления, а едно общо наказание.

Изисквания към определеното на дееца общо наказание:

Първо – общото наказание е най-тежкото измежду определените поотделно наказания за всяко от престъпленията – чл. 23, ал. 1 от НК.

Най-лесно е, когато наказанията са от един и същ вид. Примерно при лишаването от свобода, най-тежкото се явява това, за което е постановен най-дълъг срок. А в зависимост от това, дали глобите са еднакви, или различни, накрая се определя общо най-тежко наказание глоба – еднаквата или най-голямата от тях по размер, но не и сборът между тях³⁴.

Прилага за всички видове наказания, дори когато не са еднотипни. Например, когато имаме поотделно определени за съвкупностите от престъпления наказания лишаване от свобода и пробация, по принципа на поглъщането, следва да се определи едно общо и най-тежко по вид наказание – лишаване от свобода³⁵.

При постановена за няколко престъпления при съвкупност пробация, включваща различни пробационни мерки с различни срокове, кое от отделните наказания се явява най-тежко е сравнително по-сложно за определяне, защото с оглед на това законодателно изискване е недопустимо смесването на мерките.

Това е така, защото пробацията, съгласно чл. 42а, ал. 1 от НК, съставлява съвкупност от мерки за контрол и въздействие, т.е. е единно на-

²⁷ ТР. №2/2010 г. по т.д. №2/2010 г. на ОСНК на ВКС, прие че ограничението по чл. 78а, ал. 7 от НК при „множество престъпления“ не се отнася за продължаваните престъпления и за тях е освобождаването от наказателна отговорност с налагане на административно наказание за извършените след 13.10.2006 г. престъпления при условията на чл. 26 от НК, когато са налице останалите предпоставки в закона.

²⁸ Вж. **Ранчев, И.** ТР №2/2010 г. на ОСНК на ВКС.– Общество и право, 2011, № 1, с. 49–61 по повод на Р. №254/13.12.2010 г. по внохд. №538/10 г. на И.н.с. на ПАС със същия докладчик- <http://www.apelsad-pd.bg>.

²⁹ Р.331/82 г., Р.121/84г., двете на И.н.о. и ТР. №77/29.11.1984г. по н.д. №68/84г. на ОСНК на ВС.

³⁰ Според ТР. №38/3.04.1957 г. по н.д. №38/1957 г. на ОСНК на ВКС е недопустимо прилагането на съвкупността относно наказание, което подлежи на изпълнение, с наказание, което въобще не е търпяно или изцяло помилвано. Но при намалено с помилване наказание, остатъкът може да се групира с наказание по друга присъда, като се определи най-тежкото от тях. В последния случай от същото се приспадат действително изтърпяното наказание, задържането и времето, намалено с работа.

³¹ Р. №464/14.10.2010 г. по н.д. №422/2010 г., И.н.о. на ВКС.

³² Р. №151/15.04.2008 г. по н.д. №62/2008 г., И.н.о. на ВКС е в обратния смисъл.

³³ ТР. №54/1.06.1961 г. по н.д. №34/1961 г. на ОСНК на ВС.

³⁴ Р. № 46/1976 г., И.н.о. на ВС.

³⁵ Р. №73/18.02.2010 г. по н.д. №624/09 г., И.н.о. и Р. №95/18.02.2013 г. по н.д. №2321/12г., III н.о. на ВКС.

казание и изисква преценката да обхване не само продължителността на определения срок, но и на начина за изпълнението им. Освен задължителните мерки по чл.42а, ал.2, т.1 и 2 от НК се прилагат и допълнителните по т. 3-6. В тази връзка се преценява във всеки конкретен случай, коя от постановените пробационни мерки създава най-тежки ограничения за осъденото лице, съобразно срока и интензитета на въведените за него задължения³⁶.

Ако осъденият неоснователно не изпълнява, определеното му общо най-тежко наказание пробация, няма пречка за замяната му с лишаване от свобода по реда на чл. 43а, т. 2 от НК.

Интересна е хипотезата при извършени две или повече престъпления и за тях са наложени поотделно като кумулативни санкции лишаване от свобода, глоби и конфискации. Тогава постановените поотделно наказания за всяко от престъпленията от съвкупността ще са еднородни, което не пречи да се определи едно общо най-тежко наказание, включващо най-тежките видове от тях. В случая разпоредбата на чл. 23, ал. 1 от НК дерогира приложението на особената по чл. 23, ал. 3 от НК, при която се имат предвид случаите, когато имаме наложени за отделните престъпления различни по вид наказания, но не и еднакъв комплекс от такива. Но тя ще се прилага, когато най-тежкото наказание не съдържа като санкционна последица наказанията глоба или конфискация или ги съдържа, но размерът им се явява по-малък от определения за другите отделни наказания от съвкупността³⁷.

Второ – най-тежкото наказание може да бъде допълнено с определените за други престъпления от съвкупността по-леки по вид наказания като при общественото порицание и лишаването от права по чл.37, ал.1, т.б, 7 и 9 от НК, последните задължително се присъединяват към него – чл.23, ал.2 от НК.

Лишаването от права по принцип не се определя самостоятелно, затова първо се налага съответното основно наказание, към което се присъединява и лишаването от права, а впоследствие като се определи общото, най-тежко наказание

отново се извършва присъединяване към него и на това наказание³⁸.

Ако е постановено лишаване от еднакви права, тогава се налага това с най-дълъг срок.

Трето – когато са постановени наказания от различен вид и някое от тях е глоба или конфискация, съдът има право да прецени, дали да го присъедини изцяло или отчасти към най-тежкото наказание – чл. 23, ал. 3 от НК.

Когато има няколко престъпления с наложени лишаване от свобода, глоба или конфискация, при определянето на общото наказание ще се наложи първо най-тежкото от тях – лишаване от свобода и към него съдът преценява, дали да присъедини най-голямата глоба или конфискация. Когато последните са еднакви по размер, тогава ще се наложи, както беше упоменато по-нагоре, само една глоба или конфискация и не се събират³⁹.

За пробацията се поясни, че не може да се присъединява, като при съвкупност се поглъща от по-тежкото наказание лишаване от свобода. Но, когато пробацията се яви най-тежко наказание, няма пречка към нея да се присъединят полеките, като общественото порицание и глоба⁴⁰.

Отделна е възможността при отлагане на наказанието лишаване от свобода, да се наложи една от пробационните мерки по време на изпитателния срок, съгласно чл. 67, ал. 3 от НК, както и санкционни последици при неизпълнение по чл. 68, ал. 3 от НК или по реда на чл. 70, ал. 7 от НК, но това не е задължително за съда⁴¹.

Четвърто, в случаите на съвкупност е възможно впоследствие по правилата на чл. 24 от НК, определеното общо и най-тежко наказание да бъде увеличено, но при следните изрични условия:

– трябва наложените наказания да са от един и същи вид;

– увеличаването е в размер до ½ или не повече от половината на определеното преди това общо, най-тежко наказание;

– последното да не надминава и сбора на отделните наказания, нито максималния размер или срок, предвиден за съответния вид наказание.

³⁶ Р. №356/25.06.2010 г. по н.д. №317/2010 г., Р. №456/11.11.2011 г. по н.д. №2209/2011 г., двете на III н.о., Р. №84/17.02.2011 г. по н.д. №701/2010 г., I н.о., Р. №16/08.02.2011 г. по н.д. №681/2010 г. III н.о. на ВКС.

³⁷ Р. №109/26.11.1971 г., н.д. №С-117/71 г. на I н.о. и Р. №79/14.02.1986 г. по н.д. №82/86 г. на ВК на на ВС.

³⁸ Р.1264/1976 г., III н.о., Р. №9/1985 г. на ОСНК, Р. №529/1981 г. на I н.о. на ВС.

³⁹ Р. №46/1971 г. на I н.о. на ВС.

⁴⁰ Р. №80/24.02.2009 г. по н.д. №34/2009 г. на I н.о. на ВКС.

⁴¹ Р. №539/7.01.2009 г. по н.д. №504/2009 г., II н.о. на ВКС.

Технологично, първо се извършва групирането на наказанията по чл. 23 от НК, а едва впоследствие се прилага чл. 24 от НК⁴². Добре е да се има предвид, че това е само възможност, но не е задължително за съда⁴³.

Особено важно изискване, за приложението на чл. 24 от НК е поне по две от престъпленията по съвкупността, наложените наказания да са от един и същ вид, който да е формирал вида на определеното преди това общо и най-тежко наказание⁴⁴. Не е от значение, дали престъпленията са умишлени или непредпазливи и са от един и същи тип⁴⁵. Не е и задължително за всички престъпления да е наложено един същ вид наказание⁴⁶.

Няма пречка при наличието на няколко по ред съвкупности, за всяка от тях след определянето на едно общо най-тежко наказание, последното да бъде увеличавано по реда на чл. 24 от НК⁴⁷. Трябва, обаче да са били налице нови или необсъдени осъждания на лицето, по отношение на които да се налага извършването на нова групиране⁴⁸. А не да се касае примерно до сезирането за няколко съвкупности, по отношение на част от тях да не са налице условията на чл. 23 от НК и въпреки това да се постанови чл. 24 от НК. Последното би довело не само до една незаконосъобразност, но и до допускане на съществено процесуално нарушение.

Съдът може да преценява, дали да приложи чл. 24 от НК и когато групирането е инициатирано от подсъдимия⁴⁹. Но ако първоинстанционният съд не стори това и по жалба на подсъдимия, делото се разгледа от въззивен съд по реда на чл. 341, ал. 1, вр. чл. 306, ал. 1, т. 1 от НПК, последният няма право при липсата на протест самоволно да реши да приложи чл. 24 от НК, тъй като би нарушил забраната „reformatio in peus“.

Пето – разпоредбите на чл. 23 и 24 се прилагат и когато лицето е осъдено за вклю-

чениите от тях престъпления с общи присъди – независимо дали е изтърпяло изцяло, отчасти или изобщо не е търпяло наказанията по някоя от присъдите, според чл. 25, ал. 1 от НК.

Ако наказанието по някои от присъдите е изтърпяно изцяло или отчасти, то се приспада, ако е от вида на определеното общо наказание – чл. 25, ал. 2 от НК.

Основно положение е, че не се прави ново групиране на наказанията по присъди, по които то е било изтърпяно, тъй като е безпредметно. Единствено трябва да се внимава, когато имаме няколко групи от съвкупности, като независимо от това, че по едната от тях наказанието е било изтърпяно, впоследствие може да се окаже, че следва да подлежи на приспадане от общото наказание по другата съвкупност от престъпления⁵⁰.

Въпросът е да не се надхвърли срока на следващото се наказание (деецът да надлежи лишаването от свобода) или когато впоследствие имаме друго престъпление, извършено при условие на рецидив със съвкупността от престъпления, за което ще следва да се извършва квалифицирането му по едната от алтернативите на чл. 29 от НК.

Ако по някоя от присъдите от съвкупността, имаме изтърпяно наказание пробация, то се приспада изцяло от лишаването от свобода, както и обратно, като 2 дни пробация се зачитат за 1 ден лишаване от свобода – чл. 25, ал. 3 от НК.

Винаги се извършва приспадане на действително изтърпяното наказание, включително с времето на задържане или намалено с работа. Но ако е постановено помилване за част от наказанието, спрямо него не важи приспадането, защото нямаме изтърпяване по отношение на този срок⁵¹.

Съдебната практика е категорична през годините, че съдът следва да изследва при произ-

⁴² Р.331/1982 г., на I н.о. на ВС.

⁴³ Р. №359/1979 г. I н.о. на ВС.

⁴⁴ ППВС №4/28.06.1965 г. по н.д. №2/65г., т.1., Р. №156/3.06.1986 г. по н.д. №108/86 г., I н.о. на ВС. Р. №134/2.04.2009 г. по н.д. №114/2009 г. на I н.о. на ВКС.

⁴⁵ Р. № 680/1982 г. на III н.о. и Р. №624/1968 г. на ВС.

⁴⁶ Р. №156/1986 г. на I н.о. на ВС. Р. №158/15.04.2009 г. по н.д. №99/2009 г., II н.о. на ВКС, визира случай, когато общото, най-тежко наказание е от вид, постановен само по една от присъдите, формирали съвкупността и е отменил постановения акт за групиране на наказанията.

⁴⁷ Р. №256/17.05.2011 г. по н.д. №1382/11г. на I н.о., Р. №352/6.10.2011 г. по н.д. №1808/11 г. на II н.о., Р. №293/12.06.2009г. по н.д. №279/09 г. на I н.о. на ВКС.

⁴⁸ Р. №56/5.02.2009 г. по н.д. №643/2008 г., II н.о. на ВКС.

⁴⁹ Р. №251/1984 г. на II н.о. на ВС.

⁵⁰ Р. № 206/11.05.2011 г. по н.д. № 1231/11 г., Р. №435/29.11.2008 г. по н.д. №461/08 г., на III н.о. на ВКС.

⁵¹ Р. №38/1957 г. на III н.о., Р. 295/1970 г., I н.о. на ВС.

насянето си по чл. 25, вр. чл. 23 от НК всички осъждания до момента на даденото лице, като преценява наличието на предпоставките за групиране в най-благоприятното за осъдения съчетание⁵².

Няма пречка в рамките на производството по реда на чл. 306, ал. 1, т. 1 от НПК, да се определи едно общо, най-тежко наказание за съвкупности от престъпления при условията на чл. 23-25 от НК и отделно наказание за престъпления при условията на опасен рецидив при §90 ПЗРЗИДНК, като отново се изхожда от горепосочения принцип⁵³.

Когато след условно предсрочно освобождаване, деецът бъде осъден на по-тежко наказание лишаване от свобода за престъпление, извършено преди постановяване на присъдата, по която е условно предсрочно освободен и му се определи наказание при условията на чл. 25 от НК, срокът, за който е бил условно предсрочно освободен не може да се приспада като изтърпяно наказание⁵⁴.

Усложнена конструкция имаме при формиране две групи реални съвкупности от престъпления, по които са определени две отделни общи най-тежки наказания, съответно лишаване от свобода и пробация. Междувременно се установява, че две от присъдите по второто групиране са били предмет на предходно групиране, при което с влязъл в законна сила съдебен акт на осъдения е било определено общо наказание пробация, но поради неизпълнение е било заменено с лишаване от свобода по реда на чл. 43а, т. 2 от НК. Тогава, последното обстоятелство е от особено значение за правилното решаване на делото спрямо втората съвкупност, по която е било определено общо най-тежко наказание пробация и налага отмяната

на втория по време съдебен акт по реда на чл. 306, ал. 1, т.1 от НПК и връщането на делото за ново произнасяне. За втората съвкупност ще трябва отново да се определи едно общо най-тежко наказание пробация и прецени замяната му с лишаване от свобода⁵⁵.

Проблем възниква и при изтърпяването на пробацията, когато по време на изпълнението ѝ се наложи за друго престъпление ефективно наказание лишаване от свобода. Последното спира изпълнението на пробационните мерки, като след освобождаването на осъдения се уведомява пробационната служба за продължаването на изтърпяването на остатъка, съгласно чл. 233 от ППЗИНЗС, стига да не изтекат давностните срокове за изпълнение, но това няма отношение със съвкупността⁵⁶.

При обратната хипотеза, според чл. 234 от ППЗИНЗС, когато на осъдения се наложи наказание лишаване от свобода, след изтърпяването на което предстои привеждането на наказание пробация, задължително се уведомява прокурорът, привел в изпълнение лишаването от свобода, с цел определяне на наказание при условията на чл. 23-25 от НК.

Възможно е по някоя от присъдите, деецът да е бил освободен от изтърпяване на наложеното наказание по реда на чл. 64, ал. 1 или чл. 66 от НК. Тогава, съгласно чл. 25, ал. 4 от НК и чл. 39, ал. 2 от НПК, съдът определя какво да бъде общото и най-тежко наказание, като отново ще се занимае с въпроса как да се изтърпи. Той може да приложи спрямо общото най-тежко наказание разпоредбите на чл. 64 или чл. 66 от НК, както и да откаже да го стори⁵⁷. Дори и всички отделни наказания да са с отложено изпълнение, съдът

⁵² ППВС №4/1965 г., т.9 и Р. №11/1987 г. на ОСНК на ВС, Р. №302/16.06.2010 г. по н.д. №255/2010 г. I н.о. на ВКС.

⁵³ Р. №320/6.10.2008 г. по н.д. № 346/08 г., III н.о., Р. №202/7.05.2009 г. по н.д. №164/09 г., I н.о., Р. №339/30.10.2008 г. по н.д. №314/08 г., III н.о., Р. №290/19.06.2009 г. по н.д. №295/09 г., II н.о., Р. №121/6.03.2009 г. по н.д. №81/29 г., I н.о. на ВКС.

⁵⁴ Р. № 20/1989 г. на ОСНК на ВС.

⁵⁵ Р. №42/19.02.2010 г. по н.д. №579/2009 г. на II н.о. на ВКС.

⁵⁶ Р. №206/10.05.2010 г. по н.д. №137/10 г., I н.о. на ВКС, когато има съвкупност почл. 23-25 от НК и отделно престъпление, което спрямо тях е в отношение на рецидив, няма поглъщане на пробацията от лишаването от свобода. Р. №82/08.02.2006 г. по н.д. №545/05 г., I н.о. на ВКС приема, че давностният срок за изпълнение на неизтърпян остатък е особено и съществува сам по себе си. Затова и давностният срок за неговото изпълнение не би следвало да е тъждествен с давностния срок за цялото наказание. Срокът за изпълнение на неизтърпяваната част се определя по критериите на чл. 82, ал. 1, т. 1-5 от НК. Според Р. №289/08.06.2011 г. по н.д. №1654/11 г., I н.о. на ВКС, изпълнителската давност по чл. 82 от НК започва да тече от момента, когато наложеното наказание става изпълнимо, примерно на основание чл. 68 от НК се приведе в изпълнение отложено наказание лишаване от свобода.

⁵⁷ Тези принципи са заложили и в предходния НК. Вж. **Бояджиев, П.** Групиране на условни присъди по реда на чл. 39, ал. 3 от НК - СП, № 2, 1962, с. 21-26; Р. № 140/25.03.2009 г. по н.д. № 84/2009 г. на I н.о. на ВКС.

при определянето на общо и най-тежко наказание няма пречка да реши с оглед на многообразната престъпна дейност да не приложи чл. 66 от НК⁵⁸.

Допустимо е деецът да бъде осъден с две или повече присъди, за които се следва приложението на чл. 25, вр. чл. 23 от НК, като обстоятелството, че по едната от тях е било наложено ефективно наказание и е започнало частичното му изтърпяване, не пречи да се прецени отново, дали да се приложи чл. 66 от НК⁵⁹.

Първоначално, когато по отношение на едно, повечето или всички от престъпленията, включени в съвкупността е приложен института на условното осъждане, съдът, на основание чл. 25, ал. 4 от НК определя общо наказание. След това, ако прецени, че са налице условията на чл. 66 от НК, определя нов изпитателен срок, различен от тези по предходните условни присъди. Той започва да тече, считано от влизането в сила на определеното по чл. 25, ал. 4 от НК, а не от началото на дадения изпитателния срок по последната присъда от съвкупността, така както правят някои от съдилищата в страната⁶⁰. Това е така, понеже разпоредбата на чл. 66 от НК губи своето самостоятелно значение за всяка една от присъдите, по която е била приложена, след като те впоследствие са обхванати от едно общо наказание, определено по правилата на съвкупността⁶¹. Вярно е, че последното не винаги е справедливо, но при възможността по отношение на общото наказание да се постанови ефективно изтърпяване, все пак е по-благоприятно като краен резултат.

Ако след като се определи едно общо, най-тежко наказание с отложено изтърпяване, деецът в изпитателния срок извърши друго престъпление, тогава ще изтърпи отделно отложеното наказание⁶².

Осъществяването впоследствие на ново групиране на наказанията по една реална съвкупност от престъпления с включването на неизвестни до момента такива, като за някои от тях има

определен изпитателен срок, в който се извършва друго външно за съвкупността умишлено престъпление, с оглед на разпоредбата на чл. 68, ал. 1 от НК се обезсмисля отново да се преценява приложението на чл. 66 или чл. 64 от НК.

Това е така, защото правилата по чл. 25, вр. чл. 23 от НК и тези по чл. 68, ал. 1 от НК са напълно самостоятелни и не се намират в конкуренция помежду си⁶³. Затова, когато имаме две съвкупности, които се намират в отношение на рецидив помежду си, само по себе си първото осъждане дефинитивно изключва института на условното осъждане по чл. 66, ал. 1 от НК по отношение на общото наказание при една втора група от съвкупности⁶⁴.

Напълно е възможно след влизането на присъдата в сила, деецът в изпитателния срок да извърши друго престъпление, за което му се определя наказание пробация, но той не го изпълнява и на основание чл. 43а, т. 2 от НК се заменя по реда на чл. 451 и сл. от НПК с лишаване от свобода. След това, съобразно чл. 306, ал. 1, т. 3 от НПК, на основание чл. 68, ал. 1 от НК, ще се приведе в изпълнение и отложеното по първата присъда наказание лишаване от свобода, понеже в изпитателния му срок на дееца в крайна сметка му е било определено да изтърпи пак наказание лишаване от свобода, макар и първоначално да е било пробация⁶⁵.

Няма пречка и да бъде определено едно общо най-тежко наказание лишаване от свобода, чието изпълнение бъде отложено за определен изпитателен срок, в рамките на който по реда на чл. 67, ал. 3 от НК му бъде определена пробационна мярка. Ако деецът не я изпълнява без основателна причина, на основание чл. 68, ал. 3 от НК, определеното общо и най-тежко наказание, може да се изтърпи изцяло или отчасти.

При групирането на наказанията по две присъди по реда на чл. 25 от НК, по едната от които

⁵⁸ Р. № 93/1979 г., II н. о., ТР. № 14/1987 г. на ОСНК на ВС. Р. № 166/25.03.2010 г. по н. д. № 89/10 г., I н. о., Р. № 151/15.04.2008 г. по н. д. № 62/08 г., I н. о., Р. № 553/15.12.2008 г. по н. д. № 600/08 г. на III н. о., Р. № 476/19.01.2009 г. по н. д. № 442/08 г. на II н. о., Р. № 30/2.02.2009 г. по н. д. № 724/08 г., I н. о. на ВКС.

⁵⁹ Р. № 81/13.06.1994 г. по н. д. № 82/1994 г. на ВК на ВС.

⁶⁰ Р. № 505/15.12.2009 г. по н. д. № 526/2009 г. на I н. о. на ВКС.

⁶¹ Р. № 553/15.12.2008 г. по н. д. № 600/2008 г. на III н. о. на ВКС.

⁶² Р. № 5/1972 г., I н. о., Р. № 144/78 г. на III н. о., Р. № 427/1980 г. на I н. о., Р. № 331/1982 г. на I н. о., Р. № 365/1984 г. на III н. о. и Р. № 66/1990 г., I н. о. на ВС. Р. № 547/8.12.2010 г. по н. д. № 557/10 г., I н. о. на ВКС.

⁶³ Р. № 35/16.02.2010 г. по н. д. № 622/2009 г., I н. о. на ВКС.

⁶⁴ Р. № 98/17.03.2010 г. по н. д. № 21/2010 г., III н. о. на ВКС.

⁶⁵ Р. № 184/16.04.2009 г. по н. д. № 133/2009 г. на III н. о., Р. № 505/15.12.2009 г. по н. д. № 526/2009 г., I н. о., Р. № 121/21.03.2013 г. по н. д. № 243/2013 г. на II н. о. на ВКС.

е определено общо наказание по чл. 23 от НК за множество престъпления в реална съвкупност, съдът не може да допусне това да стане и за дадено престъпление по втората съвкупност, след като то е било извършено след влизане в сила на присъда по първата съвкупност. В този случай наказанието за това престъпление ще се търпи отделно от групираниите в една съвкупност други престъпления по първата и втората съвкупности. Преценява се само дали ще се търпи изцяло или отчасти по чл. 27, ал. 1 от НК⁶⁶.

Усложнена е хипотезата и когато деецът например е бил осъден с три присъди, при което за наказанията по първата и втората и тези по втората и третата може да се определи общо наказание, но престъпленията по първата и третата да са били извършени при условията на рецидив по чл. 27 от НК.

Тогава съдът е длъжен да прецени и определи едно общо наказание за престъпленията по тези две от присъдите, по които сборът на общо определеното наказание и наказанието по останалата присъда следва да се търпи отделно с най-благоприятен или кратък срок за осъдения⁶⁷.

Възможно е внасянето на обвинителен акт за съвкупност от престъпления, за които съдът констатира в крайния си съдебен акт, че са налице белезите на чл. 26 от НК.

Няма пречка на основание чл. 2, ал. 2 от НК да се преквалифицира престъпната дейност като едно по-благоприятно за дееца ПП, за което да му се наложи само едно наказание, но трябва обединената престъпна дейност да не е по по-тежко наказуем и квалифициран състав⁶⁸.

IV. Специфични процесуални аспекти на групирането на наказанията при съвкупност от престъпления.

Ако съответният първоинстанционен съд разполага с всички минали осъждания на лицето

е задължен с присъдата да се произнесе по въпроса за налагането на едно общо наказание – чл. 301, ал. 1, т. 3 от НПК.

Възможно е да пропусне това или впоследствие се съберат данни за всички осъждания. Тогава съдът насрочва делото в открито съдебно заседание с призоваването на осъдения – чл. 306, ал. 2, вр. ал. 1, т. 1, вр. чл. 25 от НК. Определението на съда подлежи на въззивно обжалване в 15-дневен срок по реда на Глава 21 – чл. 341, ал. 1, вр. чл. 306, ал. 3 от НПК.

По принцип не е предвиден касационен контрол, с изключение на случаите, когато има определения на окръжния или апелативен съд по чл. 306, ал. 1, при постановена нова присъда – чл. 346, т. 3 от НПК.

В останалите хипотези, остава възможността по Глава 33 за възобновяване на наказателни дела – чл. 419, ал. 1, пр. посл. от НПК.

Компетентен да разгледа делото винаги е съдът, който е постановил последната влязла в законна сила присъда, тъй като има пълните данни за предходните осъждания на дееца – чл. 39, ал. 1 от НК. Но ако първоинстанционният съд откаже да стори това, няма пречка по въпроса да се произнесе и въззивния съд. Но при неправилно прегрупиране на наказанията или в едно по-неблагоприятно съчетание за осъденото лице, делото се връща за ново произнасяне⁶⁹.

Това правило се отнася и при конкуренцията между различни по ранг първоинстанционни съдилища, като въззивният съд е постановил осъдителна присъда⁷⁰. Ако се наруши императивното изискване на закона за подсъдността, ВКС приема, че е налице съществено процесуално нарушение, поради произнасяне на съдебния акт в незаконен състав и води до отмяната му⁷¹.

Върховният съд е категоричен в становището си (макар и това да не се споделя от всички

⁶⁶ Р. №4/1970 г., III н.о., Р. №562/1982 г., II н.о., Р. №65/1986 г., I н.о., Р. №24/1986 г., I н.о. на ВС.

⁶⁷ Р. №129/1988 г., II н.о., Р. №147/1990 г., II н.о. на ВС. Новите Р. №98/17.03.2009 г. на III н.о. и Р. №32/3.02.2010 г. по н.д. №615/2009 г. на I н.о. на ВКС.

⁶⁸ Р. №185/19.04.2010 г. по н.д. №79/10 г. на I н.о. на ВКС, оставило в сила Р. №170/13.10.2009 г. повнохд №274/09 г. на ПАС на мой доклад, по което деецът е бил признат от ПОС за виновен в извършването в РС на общо 9 престъпления, които бяха преквалифицирани в три групи ПП по чл. 257, ал. 1, вр. чл. 255, вр. чл. 26, ал. 1 от НК, по чл. 257, ал. 1, вр. чл. 256, вр. чл. 26, ал. 1 от НК и по чл. 313, вр. чл. 26, ал. 1 от НК. Впоследствие се приложи чл. 23 от НК, но не и чл. 24 от НК, тъй като производството беше по искане само на осъдения.

⁶⁹ Р. № 286/27.05.2010 г. по н.д. №196/2010 г. на II н.о. на ВКС канстатира, че извършеното от въззивния съд групиране е по-неблагоприятно за осъдения, защото общия сбор на наказанията по променените съвкупности, които ще се търпят от него е по-голям, в сравнение с приетия в обжалвания акт, което е процесуално недопустимо без съответен протест и само по жалба на осъдения.

⁷⁰ Р. № 139/14.09.2012 г. по ч.н.д. №1487/2012 г., I н.о. на ВКС.

⁷¹ ТР. № 14/30.04.1987 г., н.д. № 6/1987 г. на ВС, Р. № 460/13.11.2008 г., н.д. № 425/2008 г. на III н.о. на ВКС. Опр. №95/14.10.2008 г. по ч.н.д. №505/2008 г. на III н.о. на ВКС, приема, че този въпрос има преюдициално значение, тъй

съдии в страната), че въззивните състави следва да се произнасят при проверката на тези определения по реда, по който се проверява присъдата, т.е. съдебният акт е решение, а не определение⁷².

Няма пречка, съдебният състав постановил последната присъда, впоследствие да бъде сезиран и да се произнесе по чл. 306, ал. 1, т. 1 от НПК. В някои случаи, обаче това е обективно невъзможно. Тогава е допустимо определянето на друг съдебен състав от същия съд, който да се произнесе по направеното искане от прокуратурата или осъденото лице⁷³.

В чл. 39, ал. 2 от НПК е посочено, че когато по една или повече от присъдите подсъдимият е бил освободен от изтърпяване на наказанието по реда на чл. 64, ал. 1 или чл. 66 от НК, съдът при определянето на общото наказание е длъжен да реши и въпроса за изтърпяването му.

В тези случаи, ако съдът постанови ефективно изтърпяване на наказанието лишаване от свобода, е длъжен да определи първоначалния режим и типа на заведението, в което да стане това – чл. 39, ал. 3 от НПК.

Последното е правомощие само на съда, съгласно чл. 301, ал. 1, т. 6 от НПК, вр. чл. 57, ал. 1 от ЗИНЗС, но не и на затворническата администрация. Но ако съдът не го направи или бъде решено по неправилен начин, сме изправени пред съществено процесуално нарушение, водещо до възобновяване на наказателното дело⁷⁴.

Когато всички отделни деяния от съвкупността са били обхванати само в едно производство, по него се определя първоначалния режим по чл. 61 от ЗИНЗС.

Съгласно §1, ал.1 от ДРЗИНЗС, отделните наказания лишаване от свобода по отношение на едно лице се изпълняват по реда на влизане в сила на присъдите. Но съгласно ал. 2 от същия параграф, това е неотнормируемо по отношение на приложението на чл. 23, 24, 25 и чл. 27 от НК, т.е. за наложеното общо, най-тежко наказание, трябва да се определи еднакъв режим и тип на затворническо заведение.

Ако не попаднат осъжданията и в категорията на §3, ал.1, т.1 и т.2 от ДРЗИНЗС за пенитенциарния рецидив и опасния такъв, няма пречка при съвкупност, по отношение на определеното общо и най-тежко наказание да се изтърпи при съответния най-благоприятен режим.

Лекият режим не може да бъде определян с присъдата като първоначален – чл. 70, ал.1 от ЗИНЗС. Според чл. 61, т. 3 от ЗИНЗС, общ режим се налага на осъдените, които се настаняват в затворнически общежития от открит тип. А въз основа на чл. 59, ал.1 от ЗИНЗС в последните се настаняват осъдените за първи път на лишаване от свобода до 5 години за умишлени престъпления и осъдените за непредпазливи такива, т.е. ако деецът не е търпял до момента лишаване от свобода. Трябва да не са налице и пречките на чл. 59, ал. 2 от ЗИНЗС и тогава за постановеното общо и най-тежко наказание, най-лекия първоначален режим е общия. Така при второ осъждане, макар и впоследствие да се установи, че то е в съвкупност с предходните, ако не е налице някое от горепосочените препятствия, отново е възможно за общото и най-тежко наказание да се определи първоначален общ режим в затворническо общежитие от открит тип. В противен случай се определя първоначален режим – строг и се настанява в затвор или затворническо общежитие от закрит тип, съобразно чл. 61, т. 2, вр. чл. 60, ал. 1 от ЗИНЗС.

При постановяването на ефективно изтърпяване на отложеното общо най-тежко наказание лишаване от свобода за съвкупност от престъпления и отделното изтърпяване на наказание, извършено впоследствие при условията на чл. 68 от НК е възможно за тях поотделно да са налице предпоставките за изтърпяването им при различен първоначален режим. Въпреки това съдът трябва да постанови изтърпяването им при по-тежкия от тях, тъй като деецът вече е бил осъждан⁷⁵. В противен случай ще се стигне до абсурда, първоначално да е започнало изтърпяване на

като съдията-докладчик се занимава с него по реда на чл. 248, ал. 2, т. 1 от НПК и ако установи, че делото е подсъдно на друг, равен по степен съд, следва да прекрати производството и да го прати на него. В стадия на съдебното следствие законодателят не е предвидил възможността съдът да прави нова преценка за обстоятелствата по чл. 39, ал.1 от НПК и на това основание да прекратява образуваното съдебно производство, с изключение на случаите по чл. 288, т. 2 от НПК, т. е. дори и да установи нови съдебни актове, касаещи съвкупността, следва да се произнесе и по тях. Подобно е Опр. № 75/20.05.2009 г. по н.д. №252/2009 г. на П.н. о. на ВКС.

⁷² Р. №286/27.05.2010 г. по н.д. №196/2010 г., П.н. о. ВКС.

⁷³ Р. №327/22.06.2011 г. по н.д. №1743/2011 г. на П.н. о. на ВКС.

⁷⁴ Р. №523/15.02.2010 г. по н.д. №619/2009 г., П.н. о. на ВКС.

⁷⁵ Р. № 198/28.04.10 г. по н.д. № 172/10 г., Р.№ 13/05.05.10 г. по н. д. № 72/10 г., Р. № 287/20.05.10 г. по н. д. № 198/10 г., Р.№ 493/6.12.10 г. по н.д. №510/10 г. и Р. №5/14.02.11 г. по н.д. №589/10 г., всички П.н.о. на ВКС.

едното наказание по по-лекия режим, а впоследствие за другото да продължи по по-тежкия такъв. Осъденото лице няма как да очаква облекчаването в начина на изтърпяване на наказанието лишаване от свобода по чл. 74, ал. 1 и 2 от ЗИНЗС, за което има все пак предвиден и специален съдебен контрол.

В зависимост от това, дали деецът е извършил престъпленията от съвкупността като непълнолетен или пълнолетен, при определянето на режима за изтърпяване на наложеното общо и най-тежко наказание лишаване от свобода се прилагат, специалните правила на чл. 191-194 от ЗИНЗС или общите такива по чл. 59-61 от ЗИНЗС.

При навършване на пълнолетие по време на изтърпяване на наложеното общо най-тежко наказание, за дееца се прилага чл. 194 от ЗИНЗС, като му се дава възможност да отиде при навършилите 18 г. осъдени лица или да остане в поправителния дом – чл. 195 от ЗИНЗС.

Ако престъпленията от съвкупността са извършени при непълнолетие, но при разглеждането на делото лицето е навършило пълнолетие, постановява се изтърпяването на наказанието при общите условия, по аналогия на чл. 394, ал. 1 от НПК, но с привилегиите на чл. 63 от НК⁷⁶.

При решаването на делото със споразумение за съвкупност от престъпления, съдът определя едно общо най-тежко наказание при условията на чл. 23 от НК – чл. 381, ал. 8 от НПК и съответния режим и вид на затворническото заведение, тъй като споразумението има значението на влязла в законна сила присъда – чл. 383, ал. 1 от НПК⁷⁷.

Премахна се възможността за извършване на групиране на наказания и по други присъди по смисъла на чл. 25 от НК⁷⁸, като делото се разглежда по общия ред на чл. 306, ал. 1, т. 1 от НПК.

След влизането в сила на предходен съдебен акт по приложението на чл. 23-25 от НК, напълно е възможно да се поиска ново произнасяне по чл. 306, ал. 1, т. 1 от НПК за извършване на

пълно или цялостно групиране на наказанията, но само ако се съберат впоследствие доказателства за останали неизвестни за съда предходни осъждания на лицето, за които са налице условията за съвкупност с някое от останалите наказани деяния⁷⁹. Чл. 24, ал. 1, т. 6 от НПК изключва възможността срещу едно лице да се водят наказателни производства с един и същ предмет, тъй като би се нарушило правилото „non bis in idem“. Затова трябва да се събират данни за всички присъди и произнасяния с определения по чл. 306, ал. 1, т. 1 от НПК.

Често в практиката различни състави на първостепенните съдилища са сезирани с идентични искания за произнасяне за наличието на условията за определяне на общо наказание по инициатива на осъденото лице, затворническата администрация или прокурора. В тези случаи, ако се окаже, че са налице две производства с един и същ предмет, второто по ред се явява недопустимо и ако се постанови съдебен акт, той подлежи безусловно на отмяна⁸⁰. Правната прецизност изисква делото да се внесе за разглеждане в открито съдебно заседание с участието на страните, но съдът без да навлиза по същество в казуса, следва да се произнесе с определение, в което да остави без разглеждане направеното искане поради забраната в чл. 24, ал. 1, т. 6 от НПК. Постановеният първи по ред съдебен акт има сила на присъдено нещо по отношение на деянията обхванати от съвкупността⁸¹.

Но ако бъде отказано неоснователно произнасяне по този ред, когато има необхванати от съвкупността престъпления, липсва нарушаване на тази забрана и може да се стигне до съществено процесуално нарушение по чл. 348, ал. 1, т. 2 от НПК, до отмяната на постановения съдебен акт и възобновяване на производството⁸².

Допустимо е ново произнасяне с присъда или с определение по реда на чл. 306, ал. 1, т. 1 от НПК за извършване на пълно и цялостно групиране на наказанията на дадено осъдено лице,

⁷⁶ ППВС № 6/30.11.1975 г., изм. ППВС № 7/6.07.1987 г., т. 20.

⁷⁷ Вж. Р. №581/1.12.2008 г. по н.д. №562/2008 г., I н.о. на ВКС, според което при наказателно производство по Глава 29 от НПК, с предмет споразумение за извършени от едно лице при условията на съвкупност на две отделни престъпления, приложими са нормите на чл. 23 от НК за определянето в един диспозитив на едно общо най-тежко наказание, а е недопустимо това да стане по реда на чл. 306, ал. 1, т. 1 от НПК, тъй като касае отделни присъди.

⁷⁸ ДВ, бр. 93/2011 г.

⁷⁹ ТР. №3/16.11.2009 г. по т.д. №3/2009 г. на ОСНК на ВКС – т. 2.

⁸⁰ Р. №597/15.12.2011 г. по н.д. №2663/11 г. на I н.о., Р. №148/27.04.2012 г. по н.д. №172/12 г., III н.о. на ВКС.

⁸¹ Р. №165/23.03.2009 г. по н.д. №128/2009 г. на I н.о. на ВКС.

⁸² Р. №295/16.06.2011 г. по н.д. №1647/2011 г., Р. №427/29.11.2012 г. по н.д. №1627/2012 г., II н.о. на ВКС.

въпреки че при предходното произнасяне с влязъл в сила съдебен акт по приложението на чл.23-25 от НК на съда са били известни всички негови осъждания, но едно или повече от тях са останали необсъдени и не са били включени в разгледаната тогава съвкупност. Последното е задължение за съда, дори и ако страната поискала групирането, не е визирала това в молбата си⁸³.

ВКС дори отива по-надалеч, като счита за допустимо, след ново осъждане за престъпление, което не попада в отношение на съвкупност с нито едно от деянията по предходните влезли в сила присъди, съдът постановил последната присъда, да извърши ново групиране на наказанията с присъдата или по реда на чл. 306, ал. 1, т.1 от НПК, като приложи по отношение на предходните осъждания правилата на чл. 23–25 от НК, включително и принципа за най-благоприятното за осъдения съчетание⁸⁴. Но се пренебрегва принципа за силата на присъдено нещо по отношение на постановените преди това съдебни актове спрямо съвкупността и се допуска ново преразглеждане на този въпрос по всяко ново дело за престъпление, което няма отношение към разпоредбите на чл. 23-25 от НК. Вероятно се имат предвид случаите, когато императивните срокове за възобновяване са изтекли и липсва друга процесуална възможност за преразглеждането на случая.

При наличието на усложнени форми на множество престъпления, една част от които са из-

вършени в съвкупност, преди за което и да е от тях да е имало влязла в сила присъда, а друга част при условията на рецидив, след влизане в сила на предходните присъди, съдът е задължен да определи групите от съвкупности и прецени най-благоприятното за осъдения съчетание, така че накрая да изтърпи най-малко по размер наказание⁸⁵.

В заключение може да се каже, че изследваната проблематика за продължаваното престъпление и съвкупностите от престъпления е не само твърде многообразна, но и преплита в себе си приложението на много от най-важните институти на материалното и процесуално наказателно право.

Това изисква съдебните състави да подхождат много внимателно при решаването на поставените въпроси, тъй като допускането на неправилното и незаконосъобразно правоприлагане, неминуемо би активирало някое от касационните основания по чл. 348 от НПК или възобновяването на наказателното производство по Глава 33 от НПК. Да не говорим и за обстоятелството, че последното в никакъв случай не би позволило делата да бъдат разгледани и решени в рамките на разумните срокове, а и не на последно място се решават човешки съдби на лица, очакващи от съда справедливост.

⁸³ Р. №467/31.10.2011 г. по н.д. №2232/2011 г., Р. №41/4.02.2009 г. по н.д. №692/2009 г., Р. №25/3.04.2009 г. по н.д. №613/2008 г., всички на II н.о. и Р. №279/28.06.2009 г. по н.д. №253/2010 г. на III н.о. на ВКС.

⁸⁴ Вж. отново ТР. № 3/16.11.2009 г. по н.д. № 3/2009 г. на ОСНК на ВКС – т. 3.

⁸⁵ ППВС № 4/1965 г., т. 9 и по-новите Р. № 48/4.02.2010 г. по н.д. №565/2009 г., II н.о., Р. №98/17.03.2009 г. по н.д. №646/2008 г., III н.о. и Р. №32/3.02.2010 г. по н.д. №6158/2009 г. на I н.о. на ВКС.